

УДК 33622:338.246.025.2
JEL Classification: B26

Клепанчук Ольга
аспірант кафедри економічної теорії
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна
E-mail: o.klepanchuk@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА НОСІЇВ ФІСКАЛЬНОЇ СУТІ

Анотація

Вступ. Розбудова ринкової економіки в Україні, її соціальна орієнтація передбачає формування ринкового середовища з притаманною йому системою фінансових важелів, провідну роль серед яких відіграє податкова система. Формування ефективно діючих ринкових механізмів, здатних забезпечити сталі економічне зростання, потребує впливу державних інституцій на макро- та мікроекономічні відтворювальні процеси.

Метою є системний аналіз та оцінка фінансово-економічних методів регулювання й стимулювання розвитку малого підприємництва, обґрунтування напрямів реформування механізмів справляння й адміністрування податкових платежів як важелів опосередкованої фінансової підтримки підприємництва.

Методи. Описано історичні напрями та думки відомих мислителів, завдяки яким упродовж століть сформувались основні елементи фінансового господарства.

Результати. Проаналізовано сутність фінансово-економічних категорій, їх внутрішню природу та функціональне призначення. Проаналізовано думки українських вчених та описані ними критерії, які мають вплив на українську економіку і зараз.

Перспективи. Визначальною умовою створення ефективної системи державного регулювання економіки є наукове обґрунтування концептуальних засад податкової політики, яка повинна формуватися на відповідній методологічній основі, що дасть можливість гармонізувати відносини та реалізувати економічні інтереси держави й платників податків.

Ключові слова: фіска, податки, збори, державні доходи, фінансові ресурси.

Вступ. Фінансова політика держави в умовах ринкового середовища головним чином ґрунтується на системі фінансових важелів та стимулів, серед яких провідне місце займають податки, збори, інші обов'язкові платежі суб'єктів підприємництва, домогосподарств, інших категорій платників до бюджету та цільових фондів загальнодержавного значення. Основним джерелом державних доходів виступають податкові платежі як соціально-економічне явище. Вони справляють відповідний (в інтересах суспільства) вплив на стан економічного розвитку в цілому та окремих його складових у розрізі господарських сегментів, зокрема, та забезпечують реалізацію соціальних гарантій населенню країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зазначимо, що розвиток теорій оподаткування відбувався еволюційно та в контексті демократизації суспільних правовідносин і піднесення на якісно новий рівень розвитку процесу державотворення. Впродовж свого розвитку

вчення про державу відкривало нові можливості для пізнання суті фінансового господарства держави, а також і для з'ясування природи його першооснови, а саме: фінансових ресурсів держави. Виокремлення фінансової науки у самостійну галузь дозволило їй у ХХ ст., використовуючи ідеї неокласиків та вчення про правову державу, обґрунтувати і дати чітке визначення основних елементів фінансового господарства держави, а саме:

- державних доходів;
- фінансових ресурсів;
- доходів бюджетів.

Мета. Зазначені нами фінансово-економічні категорії на перший погляд сприймаються як синоніми. Тому, для розмежування даних понять необхідно ґрунтовно та всебічно дослідити їх внутрішню природу та функціональне призначення.

Методологія дослідження. У статті використано метод ретроспективного аналізу при описі історичних напрямків та думок відомих мислителів, завдяки яким упродовж століть сформувались основні елементи фінансового господарства.

Результати. В цьому плані на увагу заслуговують узагальнення, зроблені С. Юрієм: "Найоб'ємніше з них – фінансові ресурси держави. До них належать, крім державних доходів і доходів бюджетів держави, і заощадження населення в державних банках, і кошти населення, які були отримані завдяки продажу облігацій державних позик, і фінансові ресурси державних підприємств, установ та організацій. Державні доходи є власністю держави, на відміну від фінансових ресурсів держави, без будь-яких умов і зобов'язань щодо суб'єктів держави" [9, с.400].

На наш погляд, вичерпну оцінку діяльності вчених дав І. Озеров у роботі "Основи фінансової науки" [5, с.544]: "Макіавеллі в XVI столітті рекомендує загально-майновий податок з кадастром, а Гвічардіні в одній роботі виступає прибічником прогресивного оподаткування; Ботеро вважає непрямі податки найпридатнішими для оподаткування доходів від промисловості та рухомості".

Основним напрямом досліджень англійських філософів-економістів XVI-XVII століття Ф. Бекона, У. Петті, Т. Мена, Т. Гоббса та Д. Локка виступила проблема оптимізації оподаткування. Зокрема, Т. Гоббс підкреслював виняткове право монархічної влади встановлювати податки з населення, називаючи їх ціною громадського спокою, однак застерігав про необхідність зберігати помірність і рівномірність у розподілі податків, надаючи перевагу непрямим податкам. Своєю чергою, Д. Локк вперше висловив припущення про доцільність розвитку прямого оподаткування.

Отже, з вищенаведеного можемо зробити наступний висновок: основна заслуга англійських вчених – це постановка проблеми оптимізації податкової структури не в площині "реальні – особисті податки", а через призму співвідношення між прямими та непрямими податками.

Наукова течія "камералізм" (меркантилізм у сфері державного господарства) була започаткована у Німеччині в XVII-XVIII століттях. На думку В. Андрущенка, "камералістам по справедливості треба віддати честь і шану за започаткування проекту німецької соціальної держави, вірець якої привертає увагу державних діячів і наукової громадськості України" [1, с.44]. Представники цієї наукової течії досліджували прикладні аспекти в галузі оподаткування. Наприклад, К. Клок основну увагу зосереджував на розробці кадастрових оцінок. Водночас головною його заслугою є формування рекомендацій щодо оподаткування доходів за мінусом витрат. Своєю чергою, Ф. Юсті та І. Зонненфельз продовжили традиції школи камералістів у XVIII столітті. Ф. Юсті, розглядаючи наявні на той час поголівні та майнові податки, дійшов наступного висновку: податки в багатьох державах уже не є надзвичайними доходами. Також, усвідомлюючи неминучість застосування оподаткування для акумуляції доходів держави, він запропонував утримувати податки з доходів підданих, не сприймаючи майнові.

Починаючи з другої половини XVIII століття, науковий світогляд формувався під впливом ідей французької школи фізіократів, які вважали єдиним джерелом усіх чистих доходів землю. На

думку фізіократів, промисловість і торгівля нічого нового не створюють і не додають. Спираючись на цю ідею, вчені Ф. Кене, А. Тюрго, О. Мірабо дійшли висновку щодо необхідності переходу від множинності податків до єдиного поземельного. На думку Ф. Кене, погано організоване оподаткування є першопричиною скорочення виробництва. Вагомою заслугою фізіократів є спроби обґрунтувати зв'язок між оподаткуванням та обсягами й ефективністю суспільного виробництва, дослідити критерії справедливого оподаткування та механізми перекидання фіскального тягаря та визначити частку участі кожного громадянина у видатках держави тощо [2, с. 70].

Відмінною від наукової концепції оподаткування фізіократів була позиція французького Ш. Л. Монтеск'є, який наголошував на надійності та простоті опосередкованих податків, порядок справляння яких є малопомітним процесом як для платників, так і носіїв податкової суті. В свою чергу, англійський філософ Д. Юм, надаючи перевагу непрямим податкам, висловлював консервативну відданість середньовічній Англії акцизним формам оподаткування.

Водночас зазначимо - вказані автори в основу своїх досліджень поклали, головним чином, юридичні аспекти податкового процесу, розглядали поверхневі механізми податкової форми одержавлення створеної вартості, але, разом з тим, не звертали належної уваги на глибинні об'єктивні передумови та соціально-економічні наслідки оподаткування.

Отже, протягом XV-XVIII століть податкова теорія пройшла певну еволюцію від повного заперечення податків як джерел державних доходів до абсолютного їх сприйняття у такій якості. Окрім цього, зазначений етап характеризується прикладним характером, що пов'язано із зміною форм і методів податкових відносин за певних соціально-економічних умов, але не відрізняється системністю наукових досліджень.

Значним кроком у дослідженні податкових фінансів стало зародження класичної політичної економії, завдяки якій було започатковане вивчення основних принципів побудови податків і податкової системи.

Основоположником цієї науки вважають англійського економіста А. Сміта, який у роботі "Дослідження про природу та причини багатства народів" одним із перших вивів чотири основоположні принципи оподаткування, суть яких полягає у такому:

— "...по-перше, всі громадяни повинні брати участь в утриманні уряду пропорційно своїм доходам, які вони одержують під захистом та опікою держави. Тобто треба дотримуватися рівності оподаткування;

— по-друге, податки повинні бути чітко визначені, а не довільні. Це означає встановлення строків сплати, способів платежу, сум податків, зрозумілих для платника та всіх інших осіб;

— по-третє, податки повинні утримуватися тоді та в такий спосіб, щоб це було вчасно та зручно для платника. Ця необхідна умова оподаткування передбачає зручність справляння;

— по-четверте, кожен податок має бути розроблений так, щоб якомога менше вилучати грошей у платників понад той дохід, який він приносить у скарбницю, тобто забезпечити дешевизну справляння податків. Великі витрати на утримання податку роблять сам податок недоцільним" [7, с.684].

На увагу заслуговують також висновки А. Сміта, які стосуються поєднання різних джерел державних доходів: землі, праці, капіталу, а також обґрунтування тези, що податок є справедливою ціною за сплату послуг державі, в основу якої покладена теорія про непродуктивність державних послуг. Разом з тим, рівень оподаткування має бути оптимальним, не створювати передумов для відтоку капіталу з країни: "Податок, що призводить до відпливу капіталу з будь-якої країни, веде, таким чином, до зниження всіх джерел доходів власника й суспільства. Внаслідок перенесення капіталу в іншу країну неминуче зменшуються більшою чи меншою мірою не лише прибуток із нього, а й земельна рента і заробітна плата" [7, с. 605].

На наш погляд, сформульовані автором принципи та умови оподаткування спрямовані не лише на впорядкування й раціоналізацію системи оподаткування відповідно до нових умов

господарського механізму, а й на формування певної економічної інфраструктури, яка б сприяла розвитку промисловості й торгівлі. Зазначимо і те, що вчення А. Сміта відрізняється комплексним підходом.

Теорію податків англійської класичної політичної економії логічно завершив Д. Рікардо. На його думку, “податки складають ту частку продукту землі та праці країни, яка надходить у розпорядження уряду: вони завжди сплачуються або з капіталу, або з доходу країни”. Він ще чіткіше, ніж А. Сміт, визначив завдання та особливості податків і довів, що податкове регулювання повинно заохочувати нагромадження та розширення виробництва.

Д. Рікардо висвітлив власну концепцію податкових фінансів у таких роботах, як: “Засади політичної економії та оподаткування” та “Трактат про податки і збори”. Як і попередник, він стверджував про негативний вплив носіїв фіску на розширене відтворення. Відповідно до точки зору автора капітал слід максимально звільнити від оподаткування, оскільки податкове навантаження скорочує прибутки капіталістів, призводить до загального зростання рівня цін, а це, в свою чергу, зумовлює негативні тенденції в розвитку економіки держави. Д. Рікардо категорично стверджував, що всі податки – зло, і вони мають лише негативну дію на всі сторони суспільного життя, оскільки зростання податків неминуче призведе до падіння обсягів виробництва. В цьому плані головним завданням державної фінансової політики стає стимулювання накопичення й розширення виробництва [6, с. 360].

Вагомий важіль соціально-економічного регулювання у податках вбачав і швейцарський економіст Ж. Симонді. Натомість правомірність ідей щодо скорочення непрямих податків, встановлення розміру неоподаткованого мінімуму та запровадження прогресивного оподаткування доходів з метою поліпшення життєвого рівня малозабезпечених верств населення були підтверджені подальшим розвитком світової фіскальної теорії [8, с. 150]. З'ясовуючи сутність податків, не можна не зупинитися на дослідженні поглядів основоположника російської фінансової науки І. Х. Озерова. У своїй фундаментальній праці “Основи фінансової науки” він зазначає: “...податки – це обов'язкові платежі, що сплачуються підданими держави для виконання покладених на неї функцій” [5].

На розвиток економічної думки в середині XIX ст. помітний вплив мала філософська концепція марксизму. Такий вплив мав стихійний характер із яскраво вираженими ознаками досягнення певної політичної мети. Адже варто зазначити, що ні К. Маркс, ні Ф. Енгельс не мали належних розробок у галузі фінансової науки.

На нашу думку, варто відзначити думку А.І. Буковецького, який дав об'єктивну оцінку ідей марксизму в сфері фінансів і зазначив: “... у цих авторів є лише дрібні та випадкові згадки з фінансових питань, розкидані в їхніх роботах, які важко піддаються об'єднанню”. Підтвердженням даного висновку є твердження К. Маркса стосовно того, що прогресія в оподаткуванні має забезпечити таке зростання ставок, при якому великий капітал має загинути .

Разом з тим, варто підкреслити й певне позитивне значення марксизму. Адже відверто заполітизована й неналежно обґрунтована теорія спонукала інших авторів задуматися над цивілізованими формами перерозподілу фінансових ресурсів на користь малозабезпечених верств населення з метою досягнення соціальної гармонії в суспільстві.

Як наслідок, наприкінці XIX ст. і на початку XX ст. з'явилася низка нових напрямів дослідження податків, зокрема маржиналізм, або суб'єктивно-психологічна школа. Представниками зазначеної наукової течії У. Джевонсом, Л. Вальрасом, К. Менгером, Е. Саксом розглядалася проблема вартості з позицій граничної корисності товару.

Вагомий внесок у розвиток наукової теорії податків зробив А. Вагнер. Він один із перших зазначив, що “податки як примусові платежі окремих господарств стягуються державою частково для державних видатків, частково – для змін у розподілі суспільного продукту” [Цит. по: 2]. Іншими словами, А. Вагнер до суто фіскального призначення податків додає і регулюючу спрямованість цих обов'язкових платежів.

На відміну від А. Вагнера, що природу податків обґрунтовував обов'язком особи сплачувати тій державі, в якій особа проживає, кошти для виконання покладених на державу функцій, Е. Сакс обґрунтовує сутність податку з огляду на лише економічні явища, вважаючи, що держава задовольняє визначені потреби особи, а особа, своєю чергою, за це сплачує їй певну суму грошових коштів у вигляді податків. Отже, Е. Сакс сутність податків виводить із поняття обміну між державою та юридичними й фізичними особами, наголошуючи на безеквівалентності такого обміну.

Істотний внесок у розвиток фіскальної науки зробили представники шведської школи – К. Віксель та його учень Е. Ліндаль. У своїй роботі “Новий принцип справедливого оподаткування” К. Віксель розглядає податки не лише як канали поповнення доходів бюджету, як це робили представники маржиналістичної теорії, а й як засіб фінансування державних видатків. Він, зокрема, зазначає: “Я застосовую сучасну концепцію граничної корисності та суб'єктивної вартості до суспільних послуг і податків індивідуальних осіб на ці послуги”.

На наш погляд, відкриття К. Вікселя полягає в тому, що він уперше пов'язав податкові принципи з формою податкового управління, й насамперед із процесом затвердження податків парламентом. Світова економічна криза 1929-1933 рр. засвідчила істотні недоліки у побудові економічної системи та довела неспроможність останньої саморегулюватися і на цій основі досягати рівноваги в системі господарювання. Неокласична доктрина з її маржиналістськими ідеями виявилася неспроможною вирішити дану проблему, і на зміну їй прийшло кейнсіанство. З одного боку, кейнсіанство є прямим запереченням неокласицизму, а з іншого, – воно увібрало в себе низку його важливих принципів. Так, маржиналізм із його суб'єктивно-психологічними постулатами знайшов у теорії Дж. Кейнса своє втілення й подальший розвиток.

Економічна доктрина Дж. Кейнса запропонувала шляхи поліпшення функціонування господарського механізму та пом'якшення суперечностей ринкової економіки. Всі попередні теорії виходили з того, що ринкове господарство має достатньо внутрішніх сил саморозвитку, має внутрішні саморегулятори для залагодження економічних проблем. Однак, як засвідчив досвід, теорія “автоматичного саморегулятора” безповоротно зазнала краху. Виправити становище, підвищити ефективність господарювання стало можливим лише за допомогою державного втручання в економіку.

Дж. Кейнс розробив принципово нову теорію податків, спрямовану на державне регулювання економіки за умов ринкових відносин. Це регулювання здійснюється за допомогою різних економічних інструментів, у тому числі й податків, що Кейнс розглядає як “вбудовані механізми гнучкості”, що амортизують кризові явища й рівномірно розподіляють податковий тягар залежно від доходів [4, с.548].

Зазначена нами теорія виступає за прогресивне оподаткування, але обґрунтовує останнє не з позиції соціальної справедливості, а базуючись на концепції “граничних заощаджень”. Дж. Кейнс сформулював “основний психологічний закон, в існуванні якого ми можемо бути цілком впевнені не лише з апіорних міркувань..., а й із досвіду.., полягає він у тому, що люди схильні, як правило, збільшувати своє споживання зі зростанням доходу, але тією самою мірою, якою зростає дохід” [4, с. 157]. Тому він вважав, що держава повинна вилучати за допомогою податків частину заощаджень і фінансувати за їхній рахунок державні витрати й інвестиції. “За “навмисного” використання податкової політики як інструменту справедливого розподілу доходу вона здійснюватиме найбільший вплив на зростання схильності до споживання. Загалом, на думку Дж. Кейнса, це призведе до економічного зростання.

“Вбудовані механізми гнучкості” є функцією бюджетів так само, як і прогресивного податку. В даному випадку, вважає Дж. Кейнс, високі податки відіграють позитивну роль. Зниження податків і супроводжує його зниження дохідної частини бюджету може посилити економічну нестійкість. Дослідження податків у ракурсі руху агрегатних показників вимагає передусім з'ясування оптимального рівня оподаткування та їхнього впливу на збалансованість у приватному

секторі.

З іншого боку, обсяг бюджетних надходжень не лише визначається рівнем податкових ставок, а й залежить від коливань розміру номінальних доходів. Це положення торкається насамперед податків доходно-прибуткової групи, що утримуються за прогресивними ставками. В умовах інфляції бюджетні надходження зростають швидшими темпами, ніж доходи громадян, що сприяє стабільності бюджету.

Отже, ідеї Дж. Кейнса дали початок новим методам теоретичного дослідження, що вписувались у концепцію "ефективного попиту". Це дозволило вмонтувати рух податків у рух макроекономічних показників.

В середині 70-х років ХХ ст. розвиток виробничих відносин у країнах із ринковою економікою виявив суперечності кейнсіанських та інституціоналістських методів дослідження теорії податків і форм державного втручання. Передусім кейнсіанці, розглядаючи регулюючі властивості податків та, на вимогу часу обстоюючи прогресію в оподаткуванні, а інколи й підвищення податків, не дали відповіді на питання про ступінь прогресії та максимальний верхній рівень ставок.

За логікою над окресленою проблемою повинні були працювати економісти, що в основі своїх поглядів мали індивідуалістські переконання, тобто представники неокласичної теорії: американці М. Уейденбаум, А. Бернс, Г. Стайн, У. Фелнер, Г. Уоліч, А. Лаффер та англійці: К. Джозеф, Дж. Хау, А. Селдон. Вчені обґрунтовують думку про негативний вплив держави на розвиток економіки і вважають прогресивне оподаткування перешкодою для збільшення заощаджень. Обмеження заощаджень призводить до скорочення потенційно можливих інвестицій. Останнє ж заважає стійкому економічному зростанню. Подібне підґрунтя породжує прагнення неокласиків визначити граничну податкову ставку, перевищення котрої означатиме як різко негативний економічний вплив, так і невдачу в соціальній політиці держави.

Найбільшу популярність у науковій літературі неокласиків отримала податкова концепція А. Лаффера. Її автор обґрунтував і графічно дослідив залежність між прогресивністю оподаткування, доходами бюджету, рівнем податкової бази у загальнодержавних масштабах. Разом з тим, проведені А. Лаффером та його групою математичні розрахунки мали досить наближений характер. Причиною, на наш погляд, є принципова неможливість математизації процесів прийняття рішень в оподаткуванні, адже податки мають дуже велику залежність від індивідуальних психологічних особливостей сприйняття кожного. Вдалими, на наш погляд, є спроби українських економістів сучасності синтезувати кейнсіанські та неокласичні теорії оподаткування. Вагомий внесок у розробку концептуальних засад функціонування податкової системи перехідного типу зроблено В. Андрущенком, О. Василюком, В. Вишневським, І. Луніною, О. Кириленко, К. Павлюк, Л. Тарангул, В. Суторміною, В. Федосовим тощо.

Вказані автори розглядають податки як обов'язкові платежі юридичних і фізичних осіб, що запроваджуються для утримання державних структур і фінансового забезпечення виконання ними функцій і завдань держави. Водночас не всі обов'язкові платежі, які надходять до централізованих грошових фондів держави, слід вважати податками. Крім податків, в українській фіскальній практиці застосовуються поняття "плата", "платіж", "збір", "внесок". Характерними ознаками податків, які дозволяють відрізнити їх від інших платежів обов'язкового характеру, є безеквівалентність обміну та нецільовий характер їх бюджетного використання. Крім того, грошові податкові потоки мають односторонній рух вартості від платників до держави.

Сучасна теорія оподаткування розвивається в межах економіки суспільного вибору. Її видатний представник Дж. Б'юкенен у своїй роботі "Державні фінанси в умовах демократії" розглядає податки як прямі витрати громадян за надані урядом послуги, тому метод їхнього утримання може суттєво вплинути на ставлення громадян до розширення чи скорочення обсягу наданих послуг [2, с.560].

На нашу думку, висновки Дж. Б'юкенена не можна вважати надбанням будь-якої з

податкових теорій, що досліджують поведінку платника у сфері його приватної діяльності. Автор пішов далі у своїх дослідженнях і вивчив поведінку суб'єктів оподаткування у суспільно-соціальной сфері.

В контексті цього особливої актуальності набувають наукові дослідження лауреатів Нобелівської премії 1996 року: професорів У. Вікрі (США) та Дж. Мерлі (Велика Британія). У. Вікрі поділяє суспільство на людей активних і працьовитих та схильних до неробства. Останні втрачають свої потенційно можливі доходи і тим самим залишають державу без фіскальних надходжень. На цій підставі він доходить висновку, що найбільший податковий тягар лягає на талановитих і працьовитих. Тож задля сприяння прогресу доходи талановитих людей зовсім не повинні оподатковуватися.

Свою чергою, Дж. Мерлі доводить: щоб уникнути дестимулювання економічної активності, податки мають бути пропорційними і рівень ставки не повинен перевищувати 20 відсотків. Обидва автори сходяться на думці, що високі податки у будь-якому разі призводять до неповного використання продуктивних можливостей платників. У кінцевому підсумку матимемо звуження потенційно можливої бази оподаткування та скорочення доходів бюджету.

Висновки і перспективи. Отже, узагальнюючи багатовіковий досвід дослідження місця й ролі податків у суспільстві представниками різних наукових шкіл, є підстави зробити наступні узагальнення:

- податки розглядаються як обов'язкові платежі, що використовуються для фінансування суспільних благ і послуг;
- податки є дієвим засобом фінансової політики держави для впливу на розташування ресурсів, перерозподіл багатства, суспільний вибір громадян у демократичному суспільстві.

Для сучасної фіскальної теорії характерне взаємопроникнення двох основних напрямів у фінансовій науці: кейнсіанства і неоконсерватизму, прикладом чого може бути питання необхідності тісного поєднання бюджетної, податкової, монетарно-кредитної політики.

Що стосується розбудови ринкової економіки України, то вона значною мірою визначається ефективністю фіскальної політики, основним знаряддям якої є податки. Адже податки акумулюють грошові кошти задля забезпечення виконання основних функцій держави, а саме:

- соціальних;
- економічних;
- управлінських;
- оборонних та ін.

Як нами зазначено вище, податки є найдавнішою економічною категорією. Водночас запровадження податків неможливо оцінити однозначно. Ми погоджуємося з точкою зору Ю.Б. Іванова [3, с.102] стосовно того, що відсутність податків паралізує фінансову систему держави загалом, робить її недієспроможною і в кінцевому підсумку – позбавленою будь-якого сенсу; а з іншого боку, високий рівень податкового навантаження став причиною багатьох воєн, революцій, соціальних конфліктів, інших суспільно-політичних непорозумінь. У контексті цього особливої актуальності набуває проблематика суспільного вибору концепції оптимального оподаткування, яка ґрунтується на двох системних підходах: по-перше, податкові платежі є обов'язковим атрибутом державності, а їх суспільна ціна розглядається в цільовому та примусовому аспектах; по-друге, податки є громадським обов'язком, наслідком свідомого вибору платників сплати за отримані від держави суспільні блага.

Варто зазначити і те, що внаслідок фіскального перерозподілу відбувається вплив оподаткування на різні сторони діяльності платників, що характеризує регулюючі можливості податкової форми одержавлення національного продукту. Не слід також відкидати і здатність податків сигналізувати про кількісні та якісні зміни в процесі розподілу ВВП, тобто виступати інструментом фінансового контролю.

На наш погляд, визначальним критерієм встановлення функціональних характеристик

категорії “податки” має стати формат її визначеності як самостійного економічного явища з чітким окресленням суспільного призначення, сфери застосування, організаційно-правових технологій адміністрування. З огляду на це доцільно провести певне розмежування в системі вихідних компонентів фінансового розподілу, виділивши з нього притаманні, власне, податкам перерозподільчі ознаки – фіскальну природу та обумовлений нею механізм податкового регулювання розвитку національної економіки, фінансування соціальної сфери, забезпечення виконання низки інших загальнодержавних завдань і повноважень.

В умовах економіки добробуту податки є безальтернативним за вагомістю джерелом формування доходів бюджету держави та багатофункціональним інструментом перерозподілу ВВП з метою соціального забезпечення громадян і досягнення стійкого економічного зростання. Податки встановлюються на законодавчому рівні, тому є демократичними за способом встановлення та обов’язковими за процедурою сплати.

Отже, виходячи з вищенаведеного, можемо зробити наступні висновки: з кінця XIX ст. і дотепер теоретичні розробки в галузі оподаткування підпорядковано вирішенню двох найважливіших проблем:

- регулюючій ролі податків, тобто використання їх в системі економічних відносин як фінансових важелів;
- прогресії в оподаткуванні та обґрунтуванні її теоретично достатнього рівня.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Л. Фіскальне адміністрування як наука і мистецтво [Текст] / В. Л. Андрущенко // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С.27-36. – 2003. – № 6. – С. 35-44.
2. Бьюкенен Дж. М. Сочинения. Т. 1 [Текст] / Бьюкенен Дж. М.; [гл. ред. кол.: Р. М. Нуреев и др.]; [пер. с англ.]. – М. : Таурус Альфа, 1997. – 560 с.
3. Іванов Ю. Оподаткування операцій при переході на єдиний податок: старі проблеми і нові нюанси [Текст] / Ю.Іванов Ю // Бухгалтерія. – 2003. – № 5. – С.102–105.
4. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег [Текст] / Кейнс Дж. – М. : Прогресс, 1978. – 548 с.
5. Озеров И. Х. Основы финансовой науки. Вып. 1: Учение об обыкновенных доходах [Текст] / Озеров И. Х. – [5-е изд.]. – М., 1917. – 544 с.
6. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Рикардо Д.; [пер. с англ.]. – Сочинения. Т. 1. – М. : Госполитиздат, 1955. – 360 с.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов (Вступ. статья и коммент. к.э.н. В.С. Афанасьева) [Текст] / Смит А. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 684 с.
8. Симонди Ж. Новые начала политической экономии [Текст] / Симонди Ж.; [пер. Б. О. Эфрусси]. – М., 1897. – С. 145-150.
9. Юрій С. І. Бюджетна система України [Текст] : навчальний посібник / Юрій С. І., Бескид Й. М. – К. : НІОС, 2000. – 400 с.

Klepanchuk Olga
Postgraduate Student
Department of Economic Theory,
Lviv trade economic university
Lviv, Ukraine
E-mail : o.klepanchuk@gmail.com

SOCIO-ECONOMIC NATURE OF TRANSMITTERS OF FISKAL'NOY OF ESSENCE

Abstract

Introduction. Development of market economy in Ukraine, its social orientation foresees forming of market environment with the inherent its system of financial leverages, where the tax system plays a leading role. Forming of effectively operating market mechanisms, able to provide the permanent economy growing, needs influence of state instituciy on makro- and microeconomic reproductive processes.

Purpose. The aim of the article is an analysis of the systems and estimation fiscal and economic methods of adjusting and stimulation of development of small enterprise, substantiation of directions of reformation of mechanisms of production and administration of tax payments, as levers of the mediated financial support of entrepreneurship.

Methods. Different historical directions and opinions of the known thinkers are described in the articles due to which the basic elements of financial economy were formed.

Results. Essence of finance and economic categories, its internal nature and functional setting is comprehensively analysed. Opinions of the Ukrainian scientists are analysed and criteria are described by them which have an influence on the Ukrainian economy presently.

Discussion. The determining condition of creation of the effective system of government control of economy is a scientific ground of conceptual principles of tax policy, which must be formed on the proper methodological basis which will enable harmonize relations and realize economic interests of the state and taxpayers.

Keywords: fisk, taxes, collections, state profits, financial resources.

References

1. Andrushhenko, V. L. (2003). Fiskal'ne administruvannya yak nauka i mistectvo [Fiscal Management as a science and art]. *Ukraine Finance*, № 6, 35-44 [in Ukr.].
2. B'jukenen, Dzh. M. (1997). Sochinenija. T. 1 [Works, Chapter 1]. Moskow : Taurus Al'fa. [in Rus].
3. Ivanov, Ju. (2003). Opodatkuvannya operacij pri perehodi na edinij podatok: stari problemi i novi njuansi [Taxation during the transition to a single tax: old problems and new nuances]. *Buhgalterija*, 5, 102–105.
4. Kejns, Dzh. (1978). *Obshhaja teorija zanjatosti, procenta i deneg* [General Theory of Employment, Interest and Money]. – Moskow : Progress. [in Rus].
5. Ozerov, I. H. (1917). *Osnovy finansovoj nauki. Vyp. 1: Uchenie ob obyknovennyh dohodah* [Fundamentals of financial science. Vol. 1: The doctrine of ordinary income]. Moskow. [in Rus].
6. Rikardo, D. (1955). *Nachala politicheskoy jekonomii i nalogovogo oblozhenija* [Principles of Political Economy and Taxation / Ricardo D.; [Trans. from English.]. Works. Ch. 1.]. Moskow : Gospolitizdat. [in Rus].
7. Smit, A. (1962). *Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov* (Vstup. stat'ja i komment. k.je.n. V. S. Afanas'eva) [The Wealth of Nations (Introduction article and comments Ph.D. VS Afanasyev)]. Moskow : Socjkgiz. [in Rus].
8. Simondi, Zh. (1897). *Novye nachala politicheskoy jekonomii* [New beginning of political economy]. Moskow : Gospolitizdat. [in Rus].
9. Jurij, S. I., & Beskid, J. M. (2000). *Bjudzhetna sistema Ukraïni* [The budget system of Ukraine] Jurij S. I., Kyiv : NIOS. [in Ukr.].

